

תכנון מרחבי – האם מתחשב בנשים?

פרופ' ארזה צ'רצ'מן
הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים
הטכניון, חיפה

יוני 2013

המטרה הבסיסית של תכנון הסביבה הפיזית

היא ליצור סביבה ותנאים המאפשרים לכל אחת ואחד להשיג רמה מירבית של איכות חיים על פי ההגדרה שלהם, בהתחשב באילוצים אישיים, חברתיים, כלכליים וסביבתיים קיימים, ומבלי לפגוע באיכות החיים של אחרים בדור הזה ובדורות הבאים

אבל

איכות חיים

ההערכה הסובייקטיבית של הפרט את המידה
שבה הצרכים שלה או שלו, בתחומי החיים
השונים, באים על סיפוקם

תחומים אלה כוללים:

בריאות

חיי משפחה

תשתיות מים, ביוב, חשמל ותקשורת

יחסים חברתיים

מקום מגורים

מקום עבודה

שירותי ציבור, תרבות ומסחר

שוויון חברתי

איכות הסביבה

ביטחון אישי

מצב כלכלי

ערכים דתיים, לאומיים, אתיים

**לקבוצות שונות של אנשים יש הגדרות שונות של
איכות חיים, ומטרות ואינטרסים שונים.**

מטרות ואינטרסים אלה יכולים להיות סותרים.

אין בהכרח פתרון פשוט לסתירות הללו.

אין פתרון אחד ויחיד אפשרי.

**האתגר הוא למצוא איזון הולם וצודק בין מטרות
ואינטרסים אלה.**

הבעיה היא, איך להגדיר מהו איזון הולם וצודק?

והשאלה היא, מי קובע הגדרה זו?

הכנסה חודשית בעשירונים של משקי בית

ש"ח למשק בית 2007 ממוצע (נתוני למ"ס)

הכנסה נטו	הכנסה ברוטו	עשירונים
29,289	42,772	10
19,084	24,912	9
15,628	19,284	8
13,137	15,507	7
11,265	12,906	6
9,530	10,686	5
8,047	8,862	4
6,643	7,211	3
5,244	5,593	2
3,344	3,549	1

בעלות על מוצרים נבחרים (%) 2007 (נתוני למ"ס)

עשירון	מחשב אישי	אינטרנט	מכונית 1 לפחות	+2 מכוניות
10	90.4	86.1	90.7	45.3
9	83.2	80.5	88.0	38.0
8	78.5	74.7	79.6	23.9
7	77.6	70.0	74.5	20.2
6	75.0	68.2	67.2	14.9
5	69.9	61.1	59.5	11.2
4	61.3	50.8	52.0	6.4
3	55.1	41.3	41.4	2.9
2	52.2	32.5	34.9	1.6
1	45.4	28.3	21.7	0.7
סה"כ	68.9	59.3	60.9	16.5

תכנון, תכנון חברתי, תכנון מרחבי

תכנון – תהליך קבלת החלטות ביחס לעתיד.

תכנון חברתי – תהליך השואף להתאים את ההחלטות המתקבלות לצרכים ולמאויים של האוכלוסייה הרלבנטית למקום או לנושא, והבוחן את ההשפעות האפשריות של החלטות אלה. זה יכול/צריך להכיל גם את נושא הבריאות.

תכנון מרחבי – מדיניות ציבורית שמטרתה לכוון את צורות הפיתוח או השימור של אזורים שונים במדינה.

תכנון סטטוטורי

- קובע את חלוקת המרחב לשימושי קרקע בעיקר במונחים פיזיים, אבל גם חברתיים וכלכליים
- מבטא, משנה או משמר מבנים של כוח
- משפיע על חיי היום-יום שלנו – על גישתנו לשימושי קרקע ועל יכולת ההנאה שלנו מכמותם, איכותם ופיזורם
- משפיע על ערכים הקשורים לסביבה ולמורשת ועל ערכם הכלכלי של נכסים

- **מגדר** = מערך מורכב של עקרונות המארגנים את היחסים בין גברים ונשים בתרבות מסוימת או בקבוצה חברתית מסוימת.

- **מגדר** מזוהה עם הבדלי כוח, וקשור לתפקידים מוגדרים, ולמשמעויות גלויות וסמויות שתרביות קובעות עבור כללי התנהגות שונים לבנים/בנות או גברים/נשים.

מאפיינים המשותפים לשני המגדרים

- תהליכים ביולוגיים ופיסיוולוגיים בסיסיים
- תהליכים פסיכולוגיים בסיסיים
- תרבות משותפת
- סביבה פיזית משותפת

גורמים העשויים להבחין בין נשים

מעמד חברתי-כלכלי

תרבות

דת

שלב במחזור החיים

מצב משפחתי

גודל משפחה

בריאות

כישורים

אישיות

ערכים

גורמים משותפים לנשים

- המערכות הביולוגיות המובחנות על פי מין
- יכולת להרות וללדת
- הגדרת תפקידן העיקרי כזיהוי עם הבית והאחריות עליו
- נורמות התנהגות המשויכות על פי מין
- יחס החברה אליהן כקבוצה
- היקף העוני ביניהן
- הסיכוי לאלימות נגדן

הנחות ביחס לקשר בין נשים והסביבה

- הסביבה איננה מתאימה לצרכים של נשים.
- הסביבה מתאימה הרבה יותר לצורכים של גברים.
- מצב זה נוצר בגלל שגברים הם אלה היוצרים את הסביבה והמגדירים אותה.
- גברים יכולים לעשות כך, מפני שהחברה היא פטריארכלית

שיתוף/השתתפות הציבור

תהליך בו אנשים (שאינם נבחרים או ממונים למשרות שלטוניות, ואינם אנשי מקצוע שעובדים עבור הרשויות) לוקחים חלק בתהליכי קבלת ההחלטות במוסדות ו/או בסביבות הנוגעים להם.

יתרונות אפשריים של צפיפות מגורים

אובייקטיבית גבוהה יחסית

- אפשרות למגוון איכותי של משאבי דיור, שירותים, תעסוקה, תרבות, מסחר, שטחים פתוחים, אנשים וחוויות
- אפשרות לעירוב שימושי קרקע
- אפשרות למספר רב של דברים במרחק הליכה ברגל או נסיעה באופניים
- אפשרות למערכת תחבורה ציבורית נגישה, נוחה, זולה ותדירה
- תרומה לאיכות הסביבה
- ניצול יעיל של משאב הקרקע

ההשלכות עבור תכנון עירוני

- **צפיפות** – העדפה של יישובים ושכונות גדולים יחסית, עם צפיפות ממוצעת גבוהה יחסית.
- **מיקום** של שירותים החשובים לחיי היום יום קרוב ככל האפשר לבתי המגורים: שירותי חינוך, תרבות, בריאות, מסחר, תחבורה
- **איזור**: עידוד לעירוב שימושי קרקע, אשר ימזג בזהירות מגורים עם הזדמנויות תעסוקה הולמות מבחינה סביבתית
- **אמצעי תנועה**: העדפה של תחבורה ציבורית, רחובות המתאימים לנסיעה באופניים והליכה ברגל, על פני כבישים המתאימים לרכב פרטי.

- עדיפות לאומית ותקציבית **לתחבורה ציבורית**. התייחסות אליה כשירות ציבורי בסיסי, כמו חינוך, אשר אינו צריך להצדיק את עצמו במונחים כלכליים ישירים.
- **ביטחון אישי**: שיטור קהילתי ושיקולי ביטחון אישי כחלק מכל תכנון.
- **מגורים**: הבטחת דיור לא/נשים המתקשים למצוא אותו בשוק הפרטי
- **תעסוקה**: יצירת הזדמנויות תעסוקה המתאימות לצרכים של נשים, לאנשים עם מוגבלויות וכו'.
- **איכות הסביבה**: התייחסות אליה כמרכיב הכרחי בתהליך התכנון ולא רק כאילוץ.

המלצות בתחום המדיניות

- **ייצוג הולם** של קבוצות שונות בממשל המקומי ובגופי תכנון ארציים ומקומיים
- **השתתפות הציבור** בתהליכי קבלת החלטות
- **יצירת בסיס מידע רגיש** למאפיינים שונים, כמו מגדר, גיל, מצב חברתי-כלכלי וכו'
- **הנהגת תזכיר השפעה חברתית** ככלי לקבלת החלטות ולבדיקת תוכניות